

जाहीरार्तिचे दर.

सालील पत्र्यावर चोकर्या
करावी.व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४(टपाल हंगील माफ)
किरकोळ अंकित
एक आणा.

'अर्थ' एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थबूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख २८ मे, १९४१

अंक २२

परमेश्वरानें एकच जग निर्माण केलें—परंतु माणसानें त्याचीं दोन जणें बनविलीं— एक श्रीमंतांचें एक गरीबांचें.

पहिल्याच्या वांट्याला अमृत आलें
दुसऱ्याच्या वांट्याला विष आलें.

कोंकणच्या रमणीय पार्श्वभूमीवर नवयुगचें
नवीन सामाजिक कलाचित्र

[हिंदी—मराठी]

: भूमिका :

मीनाक्षी, ललिता पवार, बेबी देवी, बाबुराव पेंडारकर,
साळवी, मा. विठ्ठल व विनायक

★

दिग्दर्शक : विनायक,
कथा—संवाद: खांडेकर,
फोटोग्राफी : पां. नाईक,
शनिवार ता. २४ |
पासून सुरू.

पुणे—मिनवर्हात,

खेळाच्या वेळां—शनि. रवि. सोम—१-१५, ६-२०, १०. रोज—६-२०, १०.
कॉन्ग्रिमेंटरी पारसीस सर्वेस्वी बँक.

विविध माहिती

पंजाबमधील मॅट्रिक परीक्षेचे विद्यार्थी

पंजाब युनिव्हर्सिटीच्या मॅट्रिक्युलेशन परीक्षेस यंदा तीस हजार विद्यार्थी बसले होते, त्यांपैकी साडेबारास हजार उत्तीर्ण झाले. पास होणाऱ्या उमेदवारांचे प्रमाण ७५ टक्के पडले. गेल्या सालचे हे प्रमाण ७० टक्के होते.

पंजाबच्या लोकसंख्येत २० टक्के वाढ

पंजाब प्रांताच्या लोकसंख्येत दहा वर्षांच्या अवधीत २० टक्के वाढ झाली असल्याचे १९४१ च्या शिरगणतीवरून आढळून आले आहे.

निजाम सरकारचे नवे कर्ज

निजाम सरकारने आपल्या उत्पात्ताच्या आणि जिंदगीच्या तारणावर एक कर्ज उभारण्याचे योजिले आहे, त्याच्या अटी सालीलप्रमाणे आहेत.

व्याजाचा दर: ३%

परत फेड: ८ ऑगस्ट १९५१ ते ८ ऑगस्ट १९६१ चे दरम्यान केव्हाहि

विक्रीची किंमत: शंभराच्या रोख्यास ९९ रु. ८ आ. रोस

विक्रीची मुदत: ८ जुलै ते ६ ऑगस्ट १९४१

रोस कर्जाची मर्यादा: १ कोटी रुपये.

सहकारी सहकार कमीटी

मैसूर संस्थानाच्या सहकारी सात्याच्या रजिस्ट्रारला सहा देण्याकरिता तेथील सरकारने एक स्टॅंडिंग अॅडव्हायसरी कमीटी नेमली आहे. ह्या कमीटीच्या वर्षातून दोन सभा होतील.

बेदाबाद संस्थानाचा १९३८-३९ मधील आयात-निर्गत व्यापार निर्गत: १३ कोटी, ६० लक्ष रु.

आयात: १३ कोटी ३७ लक्ष रु.

चेक्सची देवघेव

मुंबई येथील बँकर्स क्लिअरिंग हाउसमध्ये ९ मे रोजी संपलेल्या आठवड्यात १० कोटी, ८६ लक्ष रुपये किंमतीच्या १,२२,१७० चेक्सची देवघेव झाली.

पोस्टाची नवी तिकिटे

सध्याच्या चित्राची २ आणे, ३३ आणे, ४ आणे, ६ आणे, ८ आणे व १२ आणे किंमतीची तिकिटे छापण्याचे बंद करून चित्रे नसलेली नवी तिकिटे काढण्याचे हिंदुस्थान सरकारने ठरविले आहे. ३ आणेवारी तिकिटे बंद करण्यात येतील. १३ आण्याचे चित्रवाले नवे तिकिट काढण्यात येईल. चित्रवाल्या तिकिटांचा साठा संपेपर्यंत त्यांची विक्री चालू राहील.

गैरसमजासंबंधी सुलासा

लष्करात दाखल झालेल्या लोकांचे कपडे त्यांच्या घरी परत करण्यात येतात, तेव्हा कित्येक प्रसंगी अशी समजूत होते की, त्याचे मालक म्हणजे सैनिक मृत झालेले असले पाहिजेत. शिक्षण-क्रम संपवून त्यांस फौजेत घेतले म्हणजे किंवा त्यांस परदेशी घाटण्यात आले म्हणजे घरमुक्ती कपडे अनावश्यक होतात व हे कपडे घरी परत घाटण्यात येतात, असा सुलासा मुंबई सरकारने प्रसिद्ध केला आहे.

युद्धसामुग्रीचा सुबईमधून पुरवठा

गेल्या मार्च अखेर पुन्या झालेल्या तिमार्हीत मुंबई विमार्गात युद्ध सामुग्रीबद्दल ४ कोटी रुपयांच्या ऑर्डरी पुरवठा सात्याकवून आल्या; ह्यांपैकी एक कोटी रुपयांचा माल ब्रिटिश सरकारने घेतला आणि तीन कोटींच्या मालास दुसरीकडून मागणी आली. युद्धसामुग्रीच्या पुरवठ्याचे बाबतीत तजवीज करण्यासाठी प्रांतिक सहकार समिती नेमण्यात आली आहे तिच्या मि. नाइट ह्यांच्या अध्यक्षतेसाली भरलेल्या सभेत वरील माहिती, नुकतीच देण्यात आली. काही जातींच्या मालाच्या पुरवठ्याची व्यवस्था नवीन ठिकाणांहून व नवीन मार्गांनी केली जात असल्याचीहि माहिती त्या प्रसंगां देण्यात आली.

बोकाक मिलस लि.

वरील कंपनीच्या कपास कापडाच्या गिरणीने १९३८ साली २८ ३/४ लक्ष रुपयांचे, १९३९ साली ४२ लक्ष रुपयांचे व १९४० साली ५४ लक्ष रुपयांचे कापड सपविले. परंतु गिरणीत सपलेल्या कापसाचे किंमतीत १९३९ लाखांपासून २२ लास व तेथून ३७ ३/४ लास अशी वाढ झाली व नफा अनुक्रमे २ लक्ष, ८८ हजार; ५ लक्ष, ४५ हजार व २ लक्ष, ४७ हजार असा उरला. कपासाची भारी दराने केलेली सरदी व नंतर आलेली मंदी हे ह्या परिस्थितीचे कारण आहे. १९३९ साली कंपनीने ५० हजार रुपये रिझर्व्हे फंडात टाकले. चालू वर्षी उलट १ लक्ष रुपये त्यांतून काढून घेण्याची पाळी आली आहे. १९३८ साली कंपनीने ४% डिव्हिडंड दिले; १९३९ साली ते ९% झाले; १९४० चे डिव्हिडंड ७% आहे.

शाळांतून चहाचा प्रसार

सिलोनमधील ५८ शाळांतील विद्यार्थ्यांस दररोज एक पेला चहास लागेल एवढा चहा व सासर देण्याची योजना तीन वर्षी-पूर्वी अंमलात आली तिला मिळालेल्या यशाच्या अनुभाववरून ही योजना आतां १ हजार शाळांस लागू करण्यात येणार आहे. सिलोनमध्ये चहाचा सप वाढत आहे १९४० साली सिलोनमध्ये १ कोटी, २१ ३/४ लक्ष ग्रॅंड चहा सपला; १९३२ साली फक्त २० लक्ष पौंड चहा सपला होता.

५ लक्ष पोती

कलकत्ता येथील तागाच्या गिरण्यांस ५ लक्ष पोत्यांची ऑर्डर हिंदुस्थान सरकारने नुकतीच दिली आहे. त्यांपैकी २ लक्ष पोती जूनमध्ये व बाकीची जुलै अखेर वावयाची आहेत.

ट्रेझरी बिलांवर १३ आ. २ पे व्याज

रिझर्व्हे बँकेने गेल्या आठवड्यांत हिंदुस्थान सरकारची २ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली, त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर द. सा. द. से. १३ आ. २ पे इतका पडला.

हिंदी टपाल

१३ ते १७ फेब्रुवारीचे हिंदी टपाल लंडन येथे १७ मे रोजी वाटले गेले.

आइसलंडचे स्वातंत्र्य

आइसलंडने आपले स्वातंत्र्य जाहीर केले आहे. डेन्मार्कशी त्याचा आता काहीहि संबंध उरलेला नाही.

कस्टम्सचे उत्पन्न

हिंदुस्थान सरकारास एप्रिल १९४१ मध्ये कस्टम्सचे उत्पन्न ३ कोटी, ४८ लक्ष रुपये झाले. पेट्रोल, केरोसीन, सासर, भाग-पेट्या, इत्यादींवरील एक्ससाइज पर्झीने ८४ लक्ष रुपये दिले. एप्रिल १९४० चे तत्सम आकडे ३ कोटी ६९ लक्ष रुपये व ५४ लक्ष रुपये असे आहेत.

अनुक्रमणिका

<p>१ विविध माहिती ... २५४</p> <p>२ क्रीटमधील अपूर्व संग्राम २५५</p> <p>३ भागांची सरदेही-विक्री करी होते ! ... २५६</p> <p>४ स्फुट विचार ... २५७</p> <p>व्हीरोच्या मंत्रिमंडळाची लाचारी— "बोलविता धनी वेगळाची"—</p> <p>ईंग्लंडमधील वाढत लढाऊ</p>	<p>उत्पादन—साध्यांच्या- तर्गत देशांचे उत्पादन- सद्य</p> <p>५ मुंबई प्रांतातील पिकांची सुधारणा ... २५९</p> <p>६ शिवण्याचे मशीन जतति पात्र ! ... २६०</p> <p>७ तिबद्दक बाजारभाव २६१</p> <p>८ उद्योगधंद्यात मुंबई सर- कारची मदत ... २६२</p>
--	---

अर्थ

बुधवार, ता. २८ मे, १९४१

क्रीटमधील अपूर्व संग्राम

भूमध्य समुद्रातील बेटांमध्ये क्षेत्रफळाच्या दृष्टीने क्रीटचा चौथा नंबर लागतो. त्याचे महत्त्व प्रस्तुत युद्धात इजिप्तच्या संरक्षणाचे दृष्टीने मान्याचे ठिकाण ह्या नात्याने मोठे आहे. क्रीट बेट दीडशे मैल लांब व पस्तीस मैल रुंद असून असे वसले आहे की त्याचा ताबा ज्याच्या हातात असेल त्या राष्ट्रास भूमध्य समुद्राच्या पूर्वभागांत वर्चस्व स्थापणे सोपे व्हावे. त्यातील विमानगृहांचा उपद्रव इजिप्तला व सुएझच्या कालव्यास होण्याची भीति आहे, ही गोष्ट ब्रिटिश प्रथमपासून जाणून आहेत. ग्रीस जर्मनांच्या ताब्यात गेल्यापासून क्रीट बेटांत ग्रीक सरकारने आपले ठाणे दिले आहे. हे बेट अरुंद असून त्यात सुद्धाच्या आसतांशिवाय जहाजांस सोडस्कर अशी बंदरे नाहीत. बेटावर विमानांच्या सोयीची ठिकाणेही थोडी आहेत. तथापि सुद्धाच्या दृष्टीने त्याचे असलेले महत्त्व लक्षांत घेऊन जर्मनीने त्यावर चांगली पूर्व तयारी करून हल्ला चढवला. नजीकच्या ग्रीसच्या किनाऱ्यावरील बंदरांत व विमानगृहांत जर्मनीने क्रीटवरील स्वारीची तयारी कित्येक आठवडे चालवली होती. ब्रिटिश वैमानिकांचे हल्ले ह्या विमानगृहावर सारसे होत होते ह्याचें कारण सदरहू तयारीची जाणीव हे होय. शत्रूचा क्रीटवरील हल्ला विशिष्ट तऱ्हेच्या योजनात्मक पद्धतीने करण्यांत आला आणि त्याने नोंदवरील स्वारीचे स्मरण करून दिले. बाँवर विमाने, सैनिक घेऊन आणारी विमाने, विमानी छत्र्यांच्या सहाय्याने उतरणारे सैनिक, लढाऊ जहाजे ह्या सर्वांचा उपयोग एकाच वेळी करून प्रतिस्पंद्यांस घेराबयाचें अशी क्रीटवरील हल्लाची योजना आहे. ह्या स्वारीचा प्रतिकार ब्रिटिश फौज निकरणे करीत असून जर्मनीची योजना निष्फळ करण्याचा त्यांचा निश्चयात्मक प्रयत्न आहे. सध्याच्या यांत्रिक युगांत युद्धामध्येही नवे,नवे प्रकार उपयोगांत येणे स्वाभाविक आहे. आधुनिक शस्त्रिय शोध्यांचा व प्रगतीचा फायदा मानवी सुसाच्या बुद्धीप्रीत्यर्थ न होतां मनुष्य समाजास अधोगतीस नेण्यांत घेतला जात आहे ही दुर्दैवाची गोष्ट आहे आणि असल्या राक्षसी वर्तनाचा कायमचा अंत करणे हा चालू युद्धांतला जर्मनीच्या प्रतिस्प-

ध्यांचा मुख्य उद्देश आहे. प्रचंड विमानांतून सशस्त्र सैनिक व युद्धसामुग्री नेऊन त्यांस क्रीटमध्ये सोदावयाचे आणि अशा पुढां पुढां फिन्या करून आकाशनीकांनी हजारो शिपायांची फौज तेथे उभी करावयाची; त्याचबरोबर छत्रीवाले सशस्त्र सैनिक बेटाच्या निरनिराळ्या भागांत उतरून तेथे ठाणी घरून बसावयाचे व नासपूस करावयाची; तसेच जहाजांची व बाँब टाकणाऱ्या विमानांची हालचाल सामुग्री व शिपाई नेण्यासाठी करावयाची हे प्रस्तुत लढाईतले अपूर्व दृश्य आहे. येत्या पिढीतल्या मानवी जीविताचे आणि सुधारलेल्या यांत्रिक युगाचे चित्र मि. वेल्स ह्यांनी आपल्या प्रसिद्ध पुस्तकांत रेखाटले आहे त्याचें स्मरण रॉयटरच्या बातमीवारास क्रीटमधील लढाईचे वर्णन करतांना झाले आहे ह्यांत नवल नाही. क्रीटमध्ये चाललेल्या अपूर्व संग्रामाची माहिती मि. चर्चिल ह्यांनी कॉमन्स सभेत यथातथ्य दिली आहे तीवरून ह्या लढाईची अपूर्वता व महत्त्व हीं लक्षांत घेण्यासारखी आहेत.

मि. चर्चिल ह्यांनी क्रीटमधील लढाईसंबंधाने सालील उद्गार काढले:— "एक अत्यंत विलक्षण आणि तुमुळ युद्ध चालू आहे. आमच्या बाजूस विमानांचा पाठिंबा नाही कारण आमच्या ताब्यांत विमानगृहे नाहीत. शत्रूच्याजवळ तोफूसाना किंवा चिलसती गाढ्या नाहीत. दोन्ही बाजूंस परत जाण्याची साधनें नाहीत. ही लढाई निकराची आहे आणि भूमध्य समुद्रातील युद्धावर तिचा परिणाम होणार आहे." सैनिकांची बहातुक करणाऱ्या विमानांच्या येरझान्या क्रीट व ग्रीसचा किनारा ह्यांचे दृश्यास चालल्या असतांना जहाजांचाही उपयोग त्याकामी करण्याचा शत्रूचा प्रयत्न होता पण तो ब्रिटिश आरमाराने हाणून पाडला आणि वहातुक करणाऱ्या स्यांच्या जहाजांच्या काफिल्यास त्याने पिटाळून लावले. जर्मनीचे छत्रीवाले शिपाई आणि विमानांतून आणण्यांत येणारे सैनिक क्रीटच्या किनाऱ्यावर निरनिराळ्या ठिकाणी उतरण्यांत येत असतां त्यांचा समाचार ब्रिटिश फौजा घेत होत्या आणि त्यांशी बेटावरील राहिवाशांचे उत्कृष्ट सहकार्य होत होते. विमानगृहांच्या अभावी ब्रिटिश फायटर विमाने काढून घेण्यांत आली, पण बाँबर विमानांची कामगिरी चालूच होती.

ब्रिटिश फायटर विमानांच्या उपयुक्त कार्याचा उल्लेख अगदी अलीकडे आलेल्या बातम्यांत होत आहे त्यावरून ती क्रीटच्या बाहेरील सोडस्कर तळांपासून पाठवण्यांत येत असावी असे दिसते. जर्मनीची घडपट बेटाचा पश्चिम भाग काबीज करण्याचा असावा असा अंदाज आहे. त्याचप्रमाणे शत्रूने क्रीटमधील मुख्य शहरांवर बाँबफेक चालवली आहे. ह्यावरून पूर्वेकडील बंदरे स्वतः हस्तगत करण्याचे नावर्तात त्याची निराशा झाली असली पाहिजे. लढाऊ व अन्नसामुग्री जहाजांतून आणण्याची त्याची सटपट व्यर्थ गेली आहे. काही नावा व होदगी ह्यांचा या कामी थोडाबहुत उपयोग त्याने केला असावा इतकेच वहातुकीच्या विमानांतून काही जर्मन तोफा उतरल्या आहेत. पण चिलसती गाढ्या आणण्याचे कामी शत्रूस अदबगण भासली आहे. ब्रिटिश फौजा व विमाने अत्यंत निकराने व शौर्याने लढत असून त्यांनी शत्रूची क्रीटबेट थोड्या अवघात पादाक्रांत करण्याची मुळची योजना हाणून पाडली आहे आणि, त्याची हानी मोठ्या प्रमाणावर चालवली आहे.

भागांची खरेदी-विक्री कशी होते ?

शेअर बाजारातील पद्धति

गांठवळाचा एक विशिष्ट हिस्सा म्हणजे भाग अथवा शेअर होय. शेअरची सर्व रकम पूर्णपणे भरली गेली असली म्हणजे त्या शेअरला स्टॉक-असेंहि म्हणतात. एखाद्याने पैसे देऊन कंपनीचे शेअर घेतले व तो शेअरवरील वार्षिक नफा घेत राहिला तर शेअर बाजाराची आवश्यकता उपस्थित होणार नाही. पैसे देऊन शेअर घेणारे व शेअर देऊन पैसे घेणारे असे नेहमी अनेक लोक असतात, ते शेअर बाजाराच्या सोईपुढे एकत्र येऊ शकतात. शेअरची खरी किंमत त्याच्या दर्शनी बाजूवर लिहिलेल्या रकमेवर अवलंबून नसते. ती शेअरवर व्याज किती सुटते व सुटले ह्यावर अवलंबून रहाते. शेअरबाजारात शेअरसंबंधी खरी किंमत रोजच्या देवघेवपुढे मागणी पुरवठ्याच्या नियमाने निश्चित होते. शेअर व स्टॉक ब्रोकर आपल्या गिऱ्हाइकांतांफे बाजारात खरेदी-विक्रीचा व्यवहार करतात व त्यासाठी कांहीं कमिशन आकारतात. ह्या दलाळांचे व्यवहार त्यांच्या संस्थेने घालून दिलेल्या नियमानुसारच चालवले जाणतात. मुंबई शहरातील नेटिव्ह शेअर अँड स्टॉक ब्रोकरसो-सो-सिपेशन सुप्रसिद्ध आहे.

रोखीचा व्यवहार

एकाचास आपल्या जवळील भाग विक्रीवयाचे असल्यास, तो शेअर बाजाराच्या दलाळामार्फत आपले काम करतो. गिऱ्हाइकांक दून ऑर्डर मिळाली की दलाळ त्या दिवशीच्या बाजारभावाने तो भाग दुसऱ्या दलाळास विकतो, व त्याचा करार तयार करून त्यावर मिळालेली किंमत व दलाळी ही लिहितो. कराराचे कागदावर किंमतीच्या रकमेस अनुसरून सरकारी स्टॅम्पहि लाववा लागतो; केव्हां केव्हां, दलाळाच्या एका गिऱ्हाइकाच्या शेअरला त्याच्याच दुसऱ्या गिऱ्हाइकाकडून मागणी असते. अशा वेळी दुसऱ्या दलाळाचे मार्फत व्यवहार न करता, तो स्वतःच तो पुरा करतो. गिऱ्हाइकास विक्रीवयाचा असलेला भाग दलाळास स्वतःच विकत घ्यावयाचा असला, तर कराराचा "बी" फार्म तयार करण्यांत येतो. अशा व्यवहारांवर दलाळी नसते. ज्या व्यवहारांत प्रत्यक्ष दलाळच खरेदीदार व विकणार असतो, त्यास "जॉबिंगचा व्यवहार" म्हणतात. जेव्हां शेअर बाजाराच्या दोन दलाळांचे दरम्यान व्यवहार होतात, तेव्हां त्यांचेमधील व्यवहाराचे स्टॅम्पवरील करार करित नाहीत. विकत घेणारा विकणाराचे करारपुस्तकांत व विकणारा विकत घेणाऱ्याचे करारपुस्तकांत असोसिएशनच्या नियमांमार्फत सही करितो.

समजा "अ" ह्या गिऱ्हाइकास सिंध्या स्टीम कंपनीचे १०० भाग विकत घ्यावयाचे आहेत व त्यासाठी त्याने "ब" ह्या दलाळास ऑर्डर दिली आहे. "ब" हा "क" ह्या दलाळकडून आपल्या गिऱ्हाइकासाठी प्रत्येक भागास २२ रु. ह्या दराने ते विकत घेतो व २२ रु. २ आ. ह्या दराने करार "अ"कडे पाठवून देतो. वर सांगितल्याप्रमाणे त्यास स्टॅम्प लावण्यांत येतो. "क"ने भाग विकलेले असतात तो "ब"कडे शेअर बर्ग करण्यासाठी लागणारे कागदपत्र पाठवून देतो. "ब"कडे कागद त्यास त्याचे गिऱ्हाइकांन योग्य त्या प्रकारे सही करून दिलेलेच असतात. विकणार्या दलाळास साधारणतः एक आठवड्यांत भागांच्या वर्गावर्गांचे कागद

खरेदी करणाऱ्या दलाळास घावे लागतात. उदाविक दिवशी "क" व हा "ब"च्या हवाली शेअर सर्टिफिकेटें करतो व त्याचे बदली २,२०० रुपये देतो. "ब" हा "अ" ला २,२१२ रु. ८ आण्याचे बिल पाठवितो व ही रकम हातीं आली म्हणजे त्याचे हवाली शेअर सर्टिफिकेटें करतो. अशा रीतीने "ब"ला ह्या व्यवहारांत १२ रु. ८ आ. दलाळी मिळते. त्याचप्रमाणे "क" "ब" ह्यांचेमधील व्यवहार प्रत्येक भागास २१ रु. १४ आ. ह्या हिशेबाने पुरा होतो.

बायद्याचा व्यवहार

कांहीं कंपन्यांच्या भागांची खरेदी-विक्री रोखी बरोबर बायद्यानेंहि होते. चालू महिन्यांत खरेदी-विक्रीचा करार करावयाचा, परंतु तो पुढच्या महिन्यांत सेटलमेंटचे दिवशी पुरा करण्याचा हक्क ठेवून घ्यावयाचा, ह्यास बायद्याचा व्यवहार म्हणतात. समजा, एका "अ" गिऱ्हाइकास टाटा आयर्नचे २० भाग विकत घ्यावयाचे आहेत व त्याच कंपनीचे ५ डिफर्ड भाग विक्रीवयाचे आहेत. १० मार्च रोजी त्याने "ब" ह्या दलाळास त्या संघर्षांत ऑर्डर दिली. एप्रिल सेटलमेंटचा बायद्या करावयाचा आहे. "ब" दलाळ आपल्या अधिकृत कारकुनास हे व्यवहार करण्यास सांगतो. समजा "ब" ह्या दलाळकडून २० ऑर्डिनेरी भाग प्रत्येकी २७५ रुपयांस घेतले व ५ डिफर्ड भाग प्रत्येकी १,९४३ रुपयांस "द" ह्या दलाळास विकले. "ब" हा दलाळ पूर्वी सांगितल्याप्रमाणे करारपत्रक तयार करून आपल्या गिऱ्हाइकाकडे पाठवितो "क" "क" व "द" ह्यामधील करार त्यांचे जवळील करार पुस्तकांत सहा करून पुरे होतात. एप्रिलच्या सेटलमेंटचा व्यवहार संपला, म्हणजे "ब" दलाळ आपला "अ" गिऱ्हाइकाकडे खालीलप्रमाणे हिशेब पाठवितो.—

रु. आ. पै.

जमा ५ शेअर्स टाटाडिफर्ड प्रत्येकी १,९३५ रु. ९,६७५ ० ०
नावे २० ऑर्डिनेरी शेअर्स प्रत्येकी ३७६.४५ आ. ७,१२५ ० ०

"अ" ला घ्यावयाची रकम २,१५० ० ०

वरील हिशेबांत ऑर्डिनेरी शेअरवर १ रु. ४ आ. व डिफर्ड शेअरवर ५ रु. ब्रोकरेज अंतर्भूत आहे. गिऱ्हाइकास वरील तक्ता मिळाला म्हणजे तो ५ डिफर्ड शेअर्स व ते वर्ग करण्याचे सर्व कागद "ब" दलाळकडे लावून देतो. "ब" दलाळ त्याचा तक्ता क्लिअरिंग हाउसकडे पाठवितो. ५ डिफर्ड शेअर्स घ्यावयाचे आहेत व २० ऑर्डिनेरी शेअर्स घ्यावयाचे आहेत असे तो क्लिअरिंग हाउसला कळवितो. "क" दलाळहि २० शेअर्सच्या विक्रीचे व ५ शेअर्सच्या खरेदीचे कागद पाठवितो. क्लिअरिंग हाउस देण्याचेण्याचे व्यवहार पुरा करते. दलाळामधील परस्पर देण्याचेण्याचे काम ह्या योजनेमुळे सुलभ होते. "क" दलाळास क्लिअरिंग हाउसचे मार्फत २० ऑर्डिनेरी भाग व त्यासंबंधातील पुरे झालेले कागद मिळतात व त्याबरोबर ५ टाटा डिफर्ड व २० टाटा ऑर्डिनेरी ह्यांच्या विक्री-खरेदीतील तफावतीचे २,२०० रुपयेहि त्यास मिळतात. तो मग आपल्या गिऱ्हाइकांस २,१५० रुपयांचा चेक पाठवून देतो व अशा रीतीने आपली ५० रुपयांची दलाळी मिळवितो.

(इ. मं. चें च्या ठेकासिकनील लेखावरून)

स्तुत विचार

व्हीशीच्या मंत्रिमंडळाची लाचारी

फ्रान्समध्ये व्हीशी येथील मंत्रिमंडळ जर्मनीपुढे इतके लाचार झाले आहे की त्यास आचार विचाराचे स्वातंत्र्य राहिले नसून हिटलरकडून येणाऱ्या मागण्यांस मान्यता यावी लागत आहे. कित्येक आठवडे जर्मनी व अंकित फ्रान्स ह्यांच्यामध्ये वाटाघाटी चालल्या आणि त्या घोषांचे इंग्लंड विरुद्ध सहकार्य व्हावे हा त्यांच्या चर्चेचा विषय होता. फ्रान्समधील कारखाने, फ्रेंच आरमार वगैरेचे सहाय जर्मनीस हवे आहे आणि ह्या विषयीची मागणी नाकारण्याचे धैर्य पेटां ह्यांच्या मंत्रिमंडळात नाही. युरोपाबाहेरील फ्रेंच वसाहतींचा उपयोग करण्याची मुभा आपणांस असावी असेही जर्मनीचे म्हणणे होते. ते असेर व्हीशी सरकारने मान्य केले असल्याचे स्पष्ट दिसत आहे. सीरियामधून जर्मन विमानांस संचार करण्यास व्हीशी सरकारने परवानगी दिली असून इराकमध्ये चाललेल्या युद्धात उपचढपणांने ते जर्मनीस सहाय करीत आहे. जर्मनीच्या पंजाबसाठी सापडलेल्या फ्रेंच मंत्रिमंडळाच्या सहकार्याने आफ्रिकेमधील फ्रान्सच्या वसाहतींवरही हिटलर ताबा चालवण्याबाबतून रहाणार नाही. ह्या रीतीने जर्मनीच्या आक्रमणास अमेरिकन संघाकडचा मार्ग मोकळा होण्यास फ्रेंच मंत्रिमंडळ सहाय देत असल्याने अमेरिकेस स्वतःच्या संरक्षणाचे उपाय योजणे प्राप्त झाले आहे. डिग्रीलच्या नेतृत्वाखाली स्वतंत्र फ्रेंच लोक व्हीशीच्या घोरणास पद्धतशीरपणांने विरोध करीत आहेत. सीरियामध्ये व्हीशी सरकारने उघड रीतीने ब्रिटिशांच्या विरुद्ध युद्ध पुकारले आहे आणि जर्मनीने तिकडील युद्धक्षेत्रांत चालवलेल्या हाळखालीस सहाय देण्याच्या घोरणाचा अंगिकार केला आहे. व्हीशी मंत्रिमंडळास कोणत्याहि सवलती देण्याचे आभिष जर्मनीने दाखवले असले तरी फ्रान्सचे आरमार, व्यापारी जहाजे व वसाहती ह्यांचा उपयोग करण्याची मुभा इंग्लंडच्या शत्रूस त्याने दिली आहे हे कृत्य फ्रेंच राष्ट्राच्या नांवास काळिमा आणणारे आहे असे स्वातंत्र्यवादी फ्रेंच पुढारी म्हणत आहेत ते उद्बोधक आहे. युद्ध तहकुचीच्या जर्मनीशी झालेल्या कराराच्या मर्यादपलीकडे व्हीशीचे मंत्रिमंडळ गेले आहे अशी अमेरिकेचीहि तक्रार आहे.

“बोलाविता घनी वेगळाची”

ब्रिटीश येथील दुबल सरकार जर्मनीच्या कष्टांत पूर्णपणे गेल्याविषयी शंका उरलेली नाही. मि. ईडन ह्यांनी कॉमन्स सभेत ही गोष्ट बोलून दाखवल्यानंतर त्यास अॅब्रिगर डॅव्हो ह्यांनी उत्तर दिले त्यावरून ही गोष्ट अगदी स्पष्ट झाली आहे. त्यांच्या उद्गारांचा “बोलाविता घनी वेगळाची” हे इतके उघड झाले आहे की, त्यांचा निराळा पुरावा देण्याची आवश्यकता उरलेली नाही. ब्रिटीश येथील मुत्सद्दी हिटलरचे हक्क मानित आहेत एवढेच नव्हे तर त्याची स्तुति करीत आहेत ह्यापेक्षा त्यांचा अक्षयःपात आणखी काय व्हावयाचा राहिला आहे? फ्रेंच कारखाने जर्मनीसाठी युद्धसामुग्री तयार करण्यांत गुंतले आहेत आणि व्हीशीचे सरकार जर्मनीस इतर मार्गांनी सर्व सहाय देण्यास तयार झाले आहे आणि हे सर्व फ्रान्सच्या स्वातंत्र्यासाठी व इंग्रजीसाठी आहे असे ते सांगत आहे. युरोपांत जर्मनी जी नवी राजकीय घडी बनवीत आहे तिळा हातभार ठावण्यांत ब्रिटीशचे पुढारी सज्ज झाले आहेत. हे त्यांचे

नमुष्कीचे घोरण फ्रेंच जनतेस सर्वस्वी अमान्य असल्याचे तिच्याकडून दर्शविले जात आहे. जर्मनीने आक्रमिलेला फ्रान्सचा भाग व त्याच्या बाहेरचा भाग असा भेद आता उरला नसून तो देश सर्वदृश शत्रूच्या ताब्यांत गेला आहे असे समजून ब्रिटीश येथील सरकारस शत्रू लेसण्याबाबतून इंग्लंडला गर्व्यतर नाही. जर्मनीच्या जुलमाखुळे ब्रिटीश येथील मंत्र्यांस कित्येक गोष्टी नाइलाजाने कराव्या लागतात ही सचब पुढे करता येणे अशक्य झाले आहे आणि त्यांनी आपले इंग्लंडशी बरे उघड केले आहे. ह्या गोष्टीची दसळगिरी अमेरिकेसहि घेतली पाहिजे हे ओघानेच प्राप्त होते.

इंग्लंडमधील वाढते लढाऊ उत्पादन

जर्मनीच्या हवाई हल्ल्यांमुळे इंग्लंडमधील लढाऊ कारखान्यांतले उत्पादन घटले आहे, अशी बदाई गोअरिंग आपल्या लोकांपुढे मारीत आहे. परंतु अधिकृत माहितीवरून असे समजते की तोफा व चिळसती सशस्त्र रणगाडे ह्यांचे तेथील उत्पादन चालू सारल्या पहिल्या तिमाहीत गेल्या वर्षाच्या कोणत्याहि तिमाहीच्या मानाने ५० टक्के अधिक झाले. यंत्र व त्यांचे भाग ह्यांच्याकडून अधिक काम घेण्यांत येत आहे. काही जातीच्या लढाऊ सामानाचा पुरवठा अपेक्षेपेक्षा किती तरी ज्यास्त होत आहे. कारखान्यांत काम करणाऱ्या लोकांच्या दांडग्या उत्साहास ह्या प्रगतीचे श्रेय दिले पाहिजे. शत्रूच्या बॉंब गोळ्यांचा परिणाम त्यांचेवर होत नाही. उलट, त्यांचे योगाने ती द्विगुणित होते असा अनुभव आहे. इंग्लंडचे युद्धसामुग्री बनवण्याचे सामर्थ्य कमालीच्या परिमाणावर येऊन पोहोचत आहे. ब्रिटिश सरकारच्या दृष्टीने कारखान्यांत उत्पादन आणखी वाढवण्यास हवे आहे आणि त्यासंबंधांत जनतेचे पूर्ण सहकार्य होत आहे ही गोष्ट उत्तेजनकारक आहे. इंग्लंडमध्ये नुस्त्याच एक शस्त्रसत्ताह साजरा करण्यांत सशस्त्राच्या उत्पादनास सहाय देण्यासाठी फंड जमा करणे हा त्यांचा उद्देश होता आणि दुहा कोटि पौंड म्हणजे एकशेंपत्तीस कोटी रुपये जमण्याचा त्यांत संकल्प होता. सत्ताहाची मुदत पुरी होण्यापूर्वीच संकल्पित रकम फंडांत जमा झाली, ह्यावरून ब्रिटिश राष्ट्राचा युद्ध निकषण्याचा विश्रय किती करारी बाण्याचा आहे हे सिद्ध होते. अमेरिकेचे युद्धसहाय इंग्लंडला वाढत्या प्रमाणांत मिळत आहे, पण खुद्द इंग्लंडमध्ये युद्धसामुग्रीच्या उत्पादनाचे प्रमाण सारले वाढत आहे हे येथे लक्षांत ठेवले पाहिजे.

साम्राज्यांतर्गत देशांचे उत्पादन-सहाय

युद्ध सामुग्रीच्या बनवटीबाबतचा उत्साह आणि त्या संबन्धांत आवश्यक असलेला स्वाधीनतायुक्त करण्याची तयारी ही बर वर्णिण्याप्रमाणे केवळ इंग्लंडमध्येच प्रत्ययास येत आहेत असे नाही. ब्रिटिश साम्राज्याच्या निरनिराळ्या भागांतहि ह्या गोष्टी स्पष्टपणे दिसून येत आहेत. ब्रिटिश कॉमन्स सभेत सर किंन्से वुड ह्यांनी नुकतीच कॅनडाच्या कामगिरीविषयी माहिती दिली, तिचा उल्लेख येथे केला असता बरील विधानाची सत्यता सहज पेटेल. इंग्लंड कॅनडामध्ये माळाची खरेदी करीत आहे त्याच्या किंमतीचा पैसा पुरवण्याची जबाबदारी त्या देशाच्या सरकारने स्वतःच्या आंगवर घेतली आहे. ही रकम तीनशे चारशे कोटि रुपयांपर्यंत जाण्याचा संभव आहे. कॅनडाच्या माळाचा पुरवठा इंग्लंडला प्रचंड प्रमाणांत होत आहे, त्या देवघेवती हुंडणावटीचा अक्षयः प्रश्न उरपासिधत होतो. तो सोडवण्याचे कामी कॅनडाचे सरकार

मनापासून सहाय्य देत आहे. त्या सरकारचे एकूण उत्पन्न गेल्या-सालीं झालें तें ह्युमारे दोनशें सत्तर कोटी रुपये होतें. आपल्या सांपत्तिक शक्तीच्या मानानें कॅनडा युद्धसामुग्री पुरवण्याच्या आणि त्या करितां लागणाऱ्या पैशाची तरतूद करण्याच्या कामांत किती महत्त्वाची कामगिरी करीत आहे ह्याची कल्पना ह्यावरून सहज येईल. ऑस्ट्रेलिया व न्यूझीलंड ह्या देशांत युद्धसामुग्रीच्या वनांची वटीसाठीं बाहेरून माल आणावा लागत असून त्याच्या किंमतीच्या हुंडणावळीचा प्रश्न सोडवणें प्राप्त झालें आहे. कॅनडाप्रमाणें त्यांतहि करांचा लोकांवरचा बोझ कितीतरी वाढला आहे. आणि तेथील जनता तो निमुटपणें सहन करीत आहे. दक्षिण आफ्रिकेचा सोन्याचे उत्पादन आणि हिंडुस्थानचा युद्धसामुग्रीचा पुरवठा ह्यांचे बाबतीत सर किंग्ले बुध हार्नी गौरवपूर्वक उल्लेख केला.

१९३९-४० चा साक्षरेचा मोसम

महत्त्वाच्या गोष्टी

- १ सर्वांत अधिक ऊंस गाळला.
- २ साक्षरेचें उत्पादन सर्वांत अधिक झाले.
- ३ साक्षरेच्या बाजारभावांत कमालीची चढउतार झाली.
- ४ सर्वांत अधिक ऊंस कारखान्यांत गाळला गेला.
- ५ सर्वांत अधिक कारखाने चालू होते.
- ६ एक्ससाइज ट्यूटी सर्वांत अधिक बसली.
- ७ संयुक्त प्रांत व बिहार येथें सरकारी नियंत्रणाची कमाल झाली.
- ८ संयुक्त प्रांत व बिहार येथें उत्पादनाच्या प्रभावी नियंत्रणास प्रारंभ झाला.
- ९ पॉवर अल्कोहोलच्या उत्पादनास प्रारंभ झाला.
- १० जादा नफ्यावरील कराची पट्टी बसली.

एल्विन मिल्स कं. लि.

मार्च, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी वरील कंपनीचे ६७३ लक्ष रुपयांचें कापड खपलें. नफा ११ १/२ लक्ष रुपये उरला.

लायसेन्स मिळालेले विमा एजंट

३१ मार्च, १९४१ अखेर साखीलप्रमाणें लायसेन्स मिळालेले विमा एजंट आहेत:—

प्रांत	संख्या
बंगाल	२१,८१०
आसाम	३,३१३
बिहार	३,८००
ओरिसा	५३०
मद्रास	२३-५२६
मध्यप्रांत	३,३०३
सरहद्द प्रांत	४६३
मुंबई	१९,०७९
पंजाब	६,०१५
सिंध	२,११०

मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ चारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सानारा (" सातारा)	१९ विरगांव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० धुळे (" प. सातदेश)
४ कन्हाड (" ")	२१ दोडाईचे (" ")
५ तासगांव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहाई (" ")
७ शिरालें (" ")	२४ नंडुरवार (" ")
८ कोरगांव (" ")	२५ साकी (" ")
९ चाई (" ")	२६ शिंदखेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळोदें (" ")
११ शेवगांव (" ")	२८ मालेगांव (" नाशिक)
१२ कोपरगांव (" ")	२९ सटाणा (" ")
१३ बेलपूर (" ")	३० कळण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लसलगांव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगांव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोहद (" पंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कालोल (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यातील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणीं हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणें उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरितां हेडऑफिस अंगर शाखा-कचेऱ्यांस लिहा:

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

मुंबई प्रांतातील पिकांची सुधारणा

(शेतकरी सात्याचा ताजा अहवाल)

तांदूळ

मुंबई प्रांतातील तांदूळाचे पीक सुधारण्याबाबत शास्त्रीय संशोधनाचे काम निरनिराळ्या ठिकाणी विशेषेकरून कुलाबा व ठाणे जिल्ह्यांतील तांदूळांकरितां कर्जत येथे, दक्षिण महाराष्ट्रातील तांदूळांकरितां मुगढ येथे आणि कोंकणातील तांदूळांचे पिकांकरितां कुमठा व रत्नागिरी येथे केले जात आहे.

दक्षिण विभागांत तांदूळांमध्ये सुधारणा करण्याबाबत मुगढ राईस ब्रीडिंग स्टेशनमध्ये काम चालू होतें. आणि तांदूळांतली अली द्रोव्या नांवाच्या जातीच्या सात प्रकारांची कसोटी घेण्यांत आली. मुगढ आणि अंतर्साळ जातीच्या तांदूळांच्या सुधारलेल्या प्रकारांचाहि अभ्यास चालू होता आणि ज्यांतून चांगली निष्पत्ति होईल अशा तऱ्हेचे साहित्य पुढच्या कामासाठी शिल्लक ठेविले होतें. स्थानिक तांदूळांच्या प्रदेशांत कांहीं विशिष्ट वातावरणाच्या स्थितींत तयार होणारे मुंबई इलाख्याबाहेरील प्रांतांतून आयात केलेले तांदूळाचे प्रकार उपयुक्त ठरतील असें मुंबई प्रांताबाहेरील तांदूळांच्या जातीवरील प्रयोगांवरून दिसून येतें. मुगढला सुधारून शोधून काढलेल्या भाताचे जिल्हावार प्रयोग चालू होते आणि स्थानिक (तांदूळपेक्षा) अशा प्रकारचा तांदूळ केव्हांहि सरस होता हें सिद्ध झाले. कोंकणांतले तांदूळांचा प्रयोग अशाच तऱ्हेनें कुमठा फार्मवर चालू होता आणि मस्कती, जेहू, तांबडा व पांढरा हलग्रा आणि मुगिन बेरुडा वगैरे तांदूळांच्या सुधारलेल्या जाती शोधून काढण्यांत आल्या. जिल्ह्यांतून त्यांवर प्रयोग चालू आहेत. ह्या सुधारलेल्या जाती स्थानिक जातीपेक्षा निश्चित रीतीनें जास्त पीक देणाऱ्या आहेत व ह्या सुधारलेल्या जाती स्थानिक जातीपेक्षा आणण्याचा उद्देश आहे.

कर्जतच्या राईस ब्रीडिंग स्टेशनमध्ये क्षिण्या जातीच्या तांदूळांचे चार निवडक प्रकार जास्त उत्पन्नाच्या हद्दीनें आशादायक असे सांपडले आहेत. परंतु विस्तृत भागांतून जमवून आणलेल्या नमुन्यांत निवड करण्याचे काम चालू आहे. भडस कडा, जिर-नुटी आणि पहाडी वगैरे कोंकणांतल्या तांदूळांच्या जातीमध्ये निवड करण्याचे कामहि चालू होतें. त्याचप्रमाणे आशा करता येण्यासारखे साहित्य पुढच्या कामासाठी मिळवून ठेविले आहे. अशाच प्रकारचे तांदूळांच्या बाबतींत निवडशोध करण्याचे काम कोंकणाबाहेरील तांदूळांच्या जातीच्या बाबतींतहि विशेषतः पश्चिम सानदेशातील साठी, आन्नामधील सुतरसाळ आणि कांहीं सुवासिक अशा तांदूळांच्या जाती ह्यांचे बाबतींत चालू होतें. मिश्र कोळंब्याच्या भाताचे फार्मवर संशोधन करण्याचे प्रयोग चालू होते.

लॉन्ग्यांच्या बहातुर्कृत वाढ

लॉन्ग्यांच्या बहातुर्कृत प्रचंड वाढ झाली आहे, असें दिल्ली येथे नुकत्याच गोळा केलेल्या आकड्यांवरून दिसून येतें. गेल्या पांच वर्षांपूर्वीच्या परिस्थितीशी तुलना केली असतां, ब्रिटीश जाणाऱ्या चार हमरस्यांवरून जाणाऱ्या लॉन्गीची रोजची संख्या ७२६ ची आतां १२१९ झाली आहे. त्यांची प्रत्येकी सरासरी वजन वाहण्याची शक्ति २.८ टनाची ४.२ टन झाली आहे, असें समजतें.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

आधिकृत भांडवल	₹ २,००,००,०००
वचल झालेले भांडवल	₹ १,००,००,०००
रिझर्व फंड	₹ १,१५,५०,०००

मुख्य कचेरी : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.
मुंबईमधील शाखा : गुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काळ्यादेवी आणि मलबार हिल्स.

इतर शाखा : अहमदाबाद (भद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस विज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), पंढे (मुंबई शेजारी), कन्नडका (झाह्ल स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बझार), कलकत्ता (बौरींगी स्ट्रीट), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंग्ज्), नागपूर (इतथारी बझार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन पंजन्ट्स : वेल्समिन्स्टर बँक लिमिटेड.
डायरेक्टर्स : सर जुनीलाल ब्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अम्बेक्ष) श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. वार्ट (ज्येष्ठ), मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिग्ग्या के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण, मि. आर. एल. फेरार्ड.

कार्ट डिपॉझिट अकाउंटस :

दुरोजच्या ₹ १०० ते ₹ १,००,००० एकमेका शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. ₹ १,००,००० वरील व्याज सात योजनेने दिले जाते. सहामाही अखेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेक्षा कमी शाल्यात व्याज दिले जात नाही. फायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी योग्य व्याजांने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे. विल्ल व सेटलमेंट्समार्गे बँक एक्सिच्यूटर व ट्रेडी म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे ट्रेडीचे काम केले जाते. तिथम अर्ज करून मागवावेत. बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.
एअर—टी. आर. लालवाणी.

औषधाशिवाय रोगमुक्त व्हा !

आरोग्य चिकित्सा शिक्षक—डॉक्टर, वैद्यांच्या औषधाळा कंटाळलेले रोगी निसर्गसिद्ध सुलभ उपायांनी सहज बरे करून आरोग्याचा अलण्ड सुखोपभोग घ्या ! पैसा वांचवा ! किं. १॥ रु.
लंडन-चिकित्सा शिक्षक—प्लेग, कॉलरा, व इतर हद्दी रोग औषधाशिवाय फक्त लंघनें करून रोगमुक्त व्हा ! वज्र-देही बना ! नवी तिसरी आवृत्ति. किं. १॥ रु. ट. ह. शिवाय. यादी फुकट. प्रो. हानमिन्न, शनवार, पुणे २.

K. K. & Co.
Photographic Dealers
POONA.

कोरोना पोटॅबल विकणे आहे.

कोरोना पोटॅबल टायपरायटर उत्तम स्थितीतला सासमी कामासाठी वापरलेला, विकणे आहे.

“क्ष” C/o अर्थ.

शिंप्याचें शिवण्याचें मशीन जतीस पात्र असतें काय ?

अलाहाबाद हायकोर्टाचा निवाडा

कानिशाक जोहरा झा (हरकतदार) बाईनें अहमद सय्यद (अर्जदार) याजविरुद्ध एक पेशाचा हुकूमनामा मिळविला आणि तो बजावणीच्या कामी अर्जदाराच्या शिवणकामाच्या दुकानांतील सहा शिवण्याचीं थंभें (मशिनस) जप्त केलीं, पुढें असें झालेलें दिसतें कीं, त्यापैकीं दोन थंभें (मशिनस) जर्तीतून खुलीं केलीं परंतु तींही अर्जदारानें विकून टाकलीं. अर्जदारानें सिव्हिल प्रोसिजर कोड क. ६० (१) (ड) प्रमाणें राहिलेलीं चार मशिनस जतीस पात्र नाहींत तरी तीं परत मिळारवीं अशी हरकत उपस्थित केली. ती हरकत सालच्या कोर्टानें नामंजूर करून असें नमूद केलें कीं “ अर्जदार हल्लीं दुसऱ्याच्या दुकानांत काम करतो; त्याला काम करावयास एक मशीन पुरेसें होतें व त्यावर त्याला निर्वाह भागला असता; जर्तीतून खुलीं केलेलीं मशिनस विकण्याचें त्यास कारण नव्हतें. ”

या निकालावर प्रस्तुतचा अर्ज हायकोर्टाकडे अर्जदारानें केला आहे.

मुद्दे व विवेचन:—सिव्हिल प्रोसिजर कोड कलम ६० (१) (ड) प्रमाणें कोणाहि कारागिराचें हत्यार जतीस पात्र नाहीं. त्या ठिकाणीं असें म्हटलेलें नाहीं कीं, जीं हत्यार कारागिराच्या निर्वाहास आवश्यक असतात तेवढींच जतीस पात्र नाहींत. ‘ कारागार ’ याचा वेन्चरच्या आंतरराष्ट्रीय शब्दकोशांत अर्थ असा दिला आहे कीं, जो मनुष्य यांत्रिक कलाकौशल्याचा उद्योग करतो असा हस्तव्यवसायी किंवा तत्सम शारीरिक काम करणारा. शिंपीकाम करणारा कायद्यानें ‘ कारागार ’ या संज्ञेत बसतो याबद्दल शंकाच नको. आणि अशा ‘ कारागिराचें ’ शिवण्याचें मशीन हें कायद्यानें ‘ कारागिराचें हत्यार ’ आहे हें उघड आहे. शिंपी हा कारागार असून त्याचें मशीन कारागिराचें हत्यार आहे असें ६५ हॅडियन केसेस ४१६ या निवाड्यांत नागपूर हायकोर्टानेंही मानलें आहे. सालच्या कोर्टाचें मतें त्याला इतरत्र काम आहे व दोन मशिनस जर्तीतून सोडलीं होती म्हणून बाकाचीं मशिनस खुलीं करून मागतां येत नाहींत. असें आहे. तें चूक आहे. अशा जपतीच्या हरकत कामामध्ये जपतीच्यावेळीं हरकतदार काय करत होता हें पाहिलें पाहिजे आणि त्याहि दृष्टीनें जप्त केलेलीं सहा मशिनस अर्जदाराच्या दुकानांत. कामास लागत होती. तेव्हां तीं सर्व मशिनस जपतीच्यावेळीं कायद्याच्या अर्थांनि “ कारागिराचीं हत्यारें ” होती. तेव्हां तीं जपती होण्यास पात्र नाहींत म्हणून सालच्या कोर्टाचा हुकूम रद्द करण्यांत येत आहे.

अर्ज मंजूर.

सारांश:—शिवणकाम करणाऱ्या मनुष्यास कायद्यानें ‘ कारागार ’ म्हणतां येतें व त्याचें मशीन कायद्यानें त्याचें ‘ हत्यार ’ असतें, म्हणून हुकूमनाम्याचे बजावणीचे कामी शिंपी कामाचें मशीन जप्त करतां येत नाहीं. (असाच निर्णय नागपूर ज्यु. क. कोर्टानें १९ ना. लॉ. रि. २२ मध्ये दिला आहे.)

—“ न्यायबोध ” वरून.

देशी औषधें तयार करणारा
महाराष्ट्रांतील प्रमुख कारखाना
पंढू (अंमिमिया) व सर्व प्रकारच्या आजारांनंतर येणाऱ्या

अशक्ततेवर

रक्तवर्धक

वापरा.

सर्वत्र मिळतें.

—: केंद्रें :—

पुणें, मुंबई, उमरावती, नागपूर, सांगली,
कोल्हापूर, हुबळी.

आयुर्वेद रसशाळा
पुणें, लि. पुणें ४.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणें शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणें ४.

मुंबयी शाखा : इलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

अधिकृत भांडवल	: रु. १०,००,०००
विक्रीस काढलेलें भांडवल	: रु. ५,००,०००
सपलेलें भांडवल	: रु. ३,७९,७००
वसूल झालेलें भांडवल	: रु. १,८९,८५०
एकूण सेवतें भांडवल	: रु. ३१,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. धों. कृ. साठे

श्री. न. ग. पवार

श्री. इयं. वि. रानडे

श्री. वा. पु. वर्दे

श्री. मा. रा. जोशी

श्री. श्री. गो. मराठे

श्री. र. चि. सोहोनी

मि. फ. डी. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सुरेदीविक्री कसोशीनें करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४० अखेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी द. सा. द. शेंकडा ४ टके करमाफ डिबिहंडं दिलें गेलें. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले

मॅनेजर.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	३%
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	११०-१४
४% १९४३	१०४-५
३% विनमुदत	९५-४
३% १९४०-५०	१०२-३०
३% (१९६३-६५)	९४-१०
३% १९४८-५२	९७-८
४% पोर्ट ट्रस्ट (लाभ मुदत)	१०८-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाभ मुदत)	१०८-०
४% म्हेसूर कर्ज (१९५३-६३)	११५-०
५% म्हेसूर कर्ज (१९५५)	१२५-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा मागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा व रूळ शालेई भांडवल व कंसांतलया आकडा वार्षिक विभिनदंड दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१३८-१२
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	१०६-४
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४१-१२
इंटरिअल बँक (५००) १२%	१५४-८
एच. एम. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिझर्व्ह बँक (१००) ३%	१०२-१२

बीज

बीजे डूबे ऑर्डि. (५०) ३३%	१३०-०
कराची (१००) ९%	२१५-४
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२२५-३०
टाटा पाँवर ऑर्डि. (१०००) ५%	१५३०-०
आंध्र पॅट्रॉल ऑर्डि. (१०००) ४%	१८१५-०

रेल्वेज

बॉम्बे-नारामती (१००) ४%	१०४-४
पाचोरा-जामनेर (१००) ३%	५८-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) १%	८७१-४
तापी पॅट्रॉल (५००) ८%	६४५-०

इतर

बेलापुर शुगर (५०) १० रु.	१९९-०
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४४-०
शिंया स्टीम (१५) १ रु.	१९-५
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु. ८ आ.	४१-१४
ओरिएंटल विमा (२००) १२५ रु.	३५२०-०
टाटा आयर्न ए. प्रे. (१५०) ९%	२१३-१२
टाटा आयर्न इ. प्रे. (१००) १८ रु. १० आ.	१४७-४
टाटा आयर्न ऑर्डि. (७५) १५ रु.	३५२-८
टाटा आयर्न डिफंड (३०) ७५ रु. १३ आ. ३ वे	१७०२-८
असोसिएटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१३३-४

सोने-चांदी

सोने (मिंट) प्रत्येक तोळ्यास	४२-४-६
चांदी प्रत्येक १०० तोळ्यास	६२-८-६

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टकाल
ह्यावर अनुभविक उपाय
संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी, अहमदाबाद

“अर्थ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सौपीर्ण व व्यावहारिक उपयुक्ततेची लोकप्रिय पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.

२ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.

३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

* * *

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील इतर पुस्तकेंहि पुरविलीं जातील.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनीं सुरु केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्विक व पुष्टिदायक
निवास भोजनालयांत

उतरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर मोकळी जागा व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवार्थ येतील.

अंबर होम,

६१९ शानवार पेठ, नातुंचे हौदासमोर, पुणें.

उद्योगधंद्यांस सुंबई सरकारची मदत

सुंबई प्रांताच्या औद्योगिक सात्याने सरकारकडे सादर केलेल्या उद्योगधंद्यांस सरकारी मदत देण्याबाबतच्या सुधारलेल्या काजूचा सरकारकडून विचार करण्यांत आला आणि असे ठरविण्यांत आले की हे काजू तूर्त मंजूर करण्यांत येऊ नयेत, परंतु सदरहू काजूतील तत्वे, जरूर त्या प्रसंगी, सरकारी मदतीसाठी करण्यांत येणाऱ्या विवक्षित अर्जांस लागू करण्यांत यावीत. १९३९-४० साली सरकारी मदत मिळण्यासाठी बरेचसे अर्ज आले व त्यांची विल्हेवाट लावण्यांत आली. चार बाबतींत ५४,३८० रुपये एकूण किंमतीची कर्जे मंजूर करण्यांत येऊन अहवालाचे साली देण्यांतहि आली. ज्या कारखान्यांस कर्जांक रक्कम देण्यांत आल्या ते कारखाने म्हणजे,—

(१) केमिकल व फार्मास्युटिकल प्रॉडक्ट्स तयार करणारी फर्म; (रु. ४८,०००).

(२) तराजू व वजन, लॅबोरेटरीतील साधनसामग्री व शास्त्रीय उपकरणे वगैरे तयार करणारी फर्म; (रु. ४०००).

(३) पाळणे, वगैरे लहान प्रमाणांत तयार करणारा कारखाना (रु. ४८०); आणि

(४) कॅमेरे तयार करणारी फर्म (रु. १,९००). मंजूर करून देण्यांत आलेल्या या कर्जांक रकमांसेरीज १,०३,३०० रुपये किंमतीचीं आणि कर्जे अहवालाचे साली मंजूर करण्यांत आलीं, परंतु महाणसत वगैरे करण्याबाबतची तत्पूर्वीची व्यवस्था वर्ष संपण्यापूर्वी पुरी होऊ न शकल्यामुळे तीं वाटून देतां आलीं नाहीत.

एका गृहस्थानें वनस्पतिजन्य तेलाचा दिवा सोडून काढला आहे; सेडेगांवांतून त्याचा उपयोग करता येईल अशा रीतीने त्यांत फेरफार करण्यासाठी आणि संशोधनकार्ये करण्याकरितां सदरहू गृहस्थास ३,००० रुपयांची ष्ट मंजूर करून देण्यांतहि आली. या संबंधीचे प्रयोग चालू आहेत.

८४ हजार युद्धकैद्यांची सोय

हिंदुस्थान सरकारने ब्रिटिश सरकारचे वतीने ८४ हजार युरोपियन युद्धकैद्यांची सोय करण्याची जबाबदारी पत्करली आहे. आतापर्यंत ३० हजार युद्धकैदी हिंदुस्थानांत दाखल झाले आहेत त्यांपैकी ३ हजार अधिकारी आहेत. हिंदुस्थानांत एकहि जर्मन युद्धकैदी नाही. अडकवून ठेवलेले जर्मन नागरिक वेगळे.

या नव्या शोधानें सर्व जगभर खळबळ उडवून दिली आहे. दहा हजार रुपये अगदी फुकट.

अमृतसरमध्ये २॥ रु. तोळा सोने

मिनव्हा गोल्डची घोषण प्रसंगां ! मिनव्हा गोल्ड हा नकली सोन्याचा अगदी नवा शास्त्रीय आविष्कार होय. त्यानें केवळ वैज्ञानिकांनाच आश्चर्यानें थक्क करून सोडलें एवढेंच नव्हे, तर सर्वसाधारण लोकांची एक अत्यंत मोठी उणीव भरून काढली आहे. सर्व स्त्रिया त्याच्या दागिन्यावर बेहद खूब होतात. ज्या घरांत हें सोनें एकदां शिरलें तेथून दोनदोनदा तीनतीनदा त्यांस मागण्या येत आहेत.

मेहेरबान लाला विचारतनासहिब, म्युनिसिपल कमिश्नर, पठानकोटाहून २५ आक्टोबरला लिहितात—“ काळ आपल्या सोन्याचें पारस मिळालें; घन्यवाढ ! आपण हा नवीन पदार्थ तयार करून जगाची एक मोठीच उणीव भरून काढली आहेत. उलट टपालीं आणि तीन तोळे सोनें पाठवावें. ”

याप्रमाणें उत्तर हिंदुस्थानातील सर्व प्रसिद्ध वर्तमानपत्रें उदाहरणार्थ रियासत, कॉग्रिस, स्वस्तिक, अलामान, जमीनदार, गुरुधंताल प्रताप, इत्यादींनीं प्रसोसोद्धार खुषीनें छापले आहेत.

हें सोनें कसास लावलें तर अस्सल सोन्याचाच रंग दाखवतें आणि अस्सल सोन्याप्रमाणेंच ठोकलें व गाळलें जातें. याचे हरएक प्रकारचे दागिने बनवता येतात. नापसंत पडल्यास किंमत परत मिळण्याची गॅंटी आहे; खास प्रसारासाठीं किंमत १ तोळ्यास २॥ रु.; ३ तोळ्यास ७ रु.; ६ तोळ्यास १३ रु.; व ४० तोळ्यास ८० रु.

मिनव्हा गोल्डचे घनवलेले दागिने

मिनव्हा गोल्डच्या बनवलेल्या बांगड्या दर जोडीला २ रु.; कानांतील सोन्याचे हुल दर जोडीला ३ रु.; सड्याची अंगठी ३ रु.; साधी सुंबई फॅशनची अंगठी २ रु.; जाळीच्या बांगड्या दर जोडीला ५ रु.; (नेकलेस) माळ १२ रु.; लॉकेट ६ रु.; दस्तबंद दर जोडीला १४ रु.

माळ पसंत पडला नाही तर परतबोलीची साजरी. पोस्ट्याचा सर्च फक्त ८ आणि पडतो.

या गोष्टी सोडल्या ठरवून देणारास दहा हजार रुपये फुकट दिले जातील. याशिवाय दर तीन तोळे सोनें खरेदी करणारास टिकाऊपणा व सौंदर्य याची १० वर्षे गॅंटी असलेलें एक फॅन्सी रिस्टवॉच फुकट दिलें जाईल; गॅंटीचा कागद प्रत्येक घड्याळाबरोबर धाडला जातो.

मिळण्याचा पत्ता—मॅनेजर अमेरिकन मिनव्हा गोल्ड हाऊस, (A. P.) K. C. अमृतसर.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

परराडकर टेलर्स अँडकेडिमी, ६७१ सदाशिव, पुणे.

अर्थशास्त्र

लेसकर—प्रो. बा. गो. काळे व प्रो. व. गो. कर्वे
पुस्तकेच्या सुमारे १००, किंमत ३ रुपये
या ग्रंथांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
आहे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

-- Raviwar Peth, Saraff Bazar, --
POONA CITY.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ घेऊन
स्वतःची सात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

लेखक:—मो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

दुसरी आवृत्ति

या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व कामकाजाची पद्धति यांचें स्रोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या भाषेत केलेलें असून बँकांनीं आपला व्यवहार सुरक्षितपणें व फायदेशीर रीतीनें कसा करावा या बाबतींत अनेक महत्त्वाच्या व उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँका, सहकारी बँका, सावकारी धंदा, ठेवी, डिस्कॉंट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक विषयांची सांगोपांग चर्चा त्यांत आली आहे. सध्याच्या परिस्थितींत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास बरील प्रश्नांची माहिती अत्यावश्यक असल्यानें मुद्दाम त्यांचें बोधप्रद विवेचन या पुस्तकांत केले आहे. विषयाची मांडणी व विवेचनपद्धति सुलभ असल्यामुळे सदर पुस्तक सर्वसाधारण वाचकांसहि उपयुक्त होणार आहे. किंबहुना, त्यांचिकरितांच तें सहतुक लिहिलें आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाही. सबब, बँकांचे भागीदार, ठेवीदार, डायरेक्टर, गिऱ्हाइक, व्यवस्थापक आणि नोकर यांनी विशेषतः हें पुस्तक अवश्य वाचावें.

दुसऱ्या आवृत्तीत आवश्यक त्या नवीन माहितीची भर घालणारी अनेक प्रकरणे समाविष्ट केली असून रिझर्व्ह बँकेनें सुचविलेल्या कायद्याच्या मसुद्याचें विवेचनहि त्यांत आलेलें आहे.

किंमत १ रु. ८ आ. टपालखर्च वेगळा.

पुस्तकें मागविण्याचा पत्ता—(१) व्यवस्थापक, अर्थ ग्रन्थमाला, पुणे ४.

(२) को-ऑपरेटिव्ह बुक डेपो, ९ बेक हाउस लेन, फोर्ट, मुंबई.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणे २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६ शनवार पेठ, पुणे २.

हें पत्र पुणे, पेठ मांजुर्वा व. नं. ९१५११ आर्यभूषण लापसान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिलें व रा. श्रीपाद रामन काळे, धी. ९, यांनी 'दुर्गाधवास,' मांजुर्वा, व. नं. ९२५११, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केले.